

RESTAURÁTORSKÁ ZPRÁVA

Restaurování sochy Světlonoše z Kutné Hory

Jana Patricie Tomíčková, V.ročník RESTM.

Akademie výtvarných umění v Praze
Ateliér restaurování děl malířských a polychromované plastiky

2020

Údaje o díle

DÍLO:	Socha Světlonoše
AUTOR:	neznámý
TECHNIKA:	polychromovaná dřevorezba se zlacením
DATE:	18. století
ROZMĚRY:	výška 91 cm, šířka 56 cm, hloubka 29 cm
INVENTÁRNÍ ČÍSLO:	795/80
MAJITEL:	České muzeum stříbra v Kutné Hoře
UMÍSTĚNÍ:	České muzeum stříbra v Kutné Hoře
RESTAURÁTOR:	Jana Patricie Tomíčková, studentka ateliéru Restaurování výtvarných děl malířských a polychromovaných plastik Akademie výtvarných umění v Praze - doc. MgA. Adam Pokorný, Ph.D., pod vedením odb. as. Markéty Pavlíkové, akad. mal., Ph.D.
PŘEVZETÍ DÍLA:	únor 2019

Ikonografická část

Dřevěná polychromovaná soška černocho pravděpodobně patřila k oltáři Svatého Ignáce z Loyoly v Chrámu svaté Barbory v Kutné Hoře. Ignác z Loyoly (původním jménem František Xaverský) byl světec, katolický kazatel, spoluzakladatel Tovaryšstva Ježíšova (jezuitského řádu). Je označován za apoštola Dálného východu, byl prvním katolickým misionářem, který se pokoušel o evangelizaci obyvatel jižní a východní Asie. Mezi jeho atributy patří černocho, ind, pochodně, kříž v ruce, miska, nebo mušle se svčnou vodou, poutnický plášť s holí, kniha, biret, lilie, planoucí srdce, často je zobrazován, jak křtí. Počátky rozvoje kultu sv. Františka Xaverského se ve světě objevují od poloviny 17. století, jsou spojeny s dobou po jeho svatořečení. K nám se vyobrazení světce dostává o něco později, s příchodem jezuitů.

Motiv černocho je všeobecným ikonografickým vyobrazením rozšíření křesťanství po celém světě. Socha černocho je párová, obě sochy drží nádobu ve tvaru srdce, která měla sloužit jako pochodeň a zároveň tak odkazovat na planoucí srdce, symbol obětavé čisté lásky. Členka z pírek na hlavě odkazuje na vítězství a čistotu. Peří, jako součást členky a sukně černocho, odkazuje opět na Františka Xaverského a jeho šíření katolické víry mezi indickými domorodci s pérovými členkami. Peří v ikonografickém pojetí odkazuje na ducha, božství, vzduch, vítr, pravdu, vědění, let myšlenky. Svíce, která byla umístěna v nádobě ve tvaru srdce, je motiv, odkazující na víru, radost, obět a očistění.

Podobný motiv se nachází v kostele v Březnici, jedná se o dva černochoy držící Škrétův obraz sv. Františka Xaverského.

Popis díla

Socha černocho je volně stojící na podstavci. Figura je více pohledová, zachycená v elegantním uvolněném postoji mírného kontrapostu s těžištěm na levé noze. Černocho je vyobrazen v pohybu, mírně natahuje ruku na pravou stranu do gesta a na stejnou stranu otáčí hlavu. V levé ruce drží nádobu ve tvaru srdce, kam byla umístěna svíčka. Nádobu si opírá o hrudník a levý bok. Socha je oděná ve zlacené sukni z pírek, stejným stylem je provedená i pérová koruna na hlavě. Oděv je doplněn lemy, náhrdelníkem, náramky a náušnicí (druhá nášnice není dochovaná), všechny tyto zlacené doplňky jsou ozdobeny nízkými, vyřezanými hranoly a květinovými puncí. Inkarnát sochy je černý, rty má natřené na červeně a oči hnědé. Podstavec s mělce vyřezanými rostlinnými motivy vybíhá v zadní části vzhůru v podobě kmene a podpírá tak sochu. Na vrchní části podstavce ze zadní strany sochy je upevněn kovový háček, sloužící k připevnění sochy k oltáři. Socha je pravděpodobně vyřezaná z lipového dřeva, ale ne z jednoho kusu, pravá ruka a nádoba ve tvaru srdce byly přidány.

Stav dochování

Soše chybí kompletně prsty na pravé natažené ruce a tři prsty na levé ruce, na levé noze chybí 4 prsty a na pravé noze část palce. Dále chybí část dvou pírek na zlacené sukni u pravého boku. Dřevo sesycháním popraskalo, nejvýraznějším defektem na zadní straně sochy je hluboká, asi 1 cm široká prasklina, která se táhne od levé části krku přes celá záda sochy. Navazuje další prasklina, která zasahuje až do vrchní části podpěrného podstavce, v tomto místě je prasklina nejhlubší. Další prasklina se nachází ve zlacené sukni na levé straně vedle podpěrného podstavce. Z přední strany je drobnější prasklina od levé strany krku po hrudník. Značně velká část podstavce vedle levé nohy chybí. Na levé zadní straně ve spodní části je podstavec na dvou menších místech zčernalý, pravděpodobně od plamene svíček. Výletové otvory po dřevokazném hmyzu jsou jen ve spodní části sochy, na levé noze a na zadní straně podstavce. Na vnitřní straně loktu pravé ruky je polychromie zcela odpadlá, dřevo je ztmavlé a na povrchu ohořelé, pravděpodobně od svíčky. Polychromie je na některých místech velmi uvolněná a odstává od dřeva. Bylo třeba ji ihned před manipulací upevnit 5% roztokem želatiny.

Hrozba odpadnutí polychromie byla na náramku pravé ruky, na nádobě v podobě srdce a na dalších místech, kde je zlacení. Na krajích některých zlacených pírek u koruny a sukně včetně lemů polychromie zcela chybí a socha je obnažená na dřevo. Na soše nejsou patrné žádné přemalby. Barevná vrstva na podstavci a černá kůže inkarnátu je místy odřená na křidu, nebo na dřevo. Povrch sochy je pokryt prachovým depositem. Na hlavě a levé části zad jsou zbytky steklých kapek rudé barvy.

Návrh na restaurování

Po vstupní fotodokumentaci v přirozeném a v UV světle byly odebrány vzorky z defektů inkarnátu, zlacené sukně, nádoby a podstavce. Podle výsledků laboratorního průzkumu bude plánován další postup restaurování včetně vhodných materiálů pro práci. Při zkoušce rozpustosti barevných vrstev se projevila citlivost na vodu u černé barvy inkarnátu a u podstavce. Uvolněná polychromie v těchto částech sochy bude upevňována jiným roztokem, než roztokem 5% želatiny, který je vhodný pro zlacené oblasti a poté budou snímány povrchové nečistoty. Defekty a praskliny ve dřevě budou vyplněny vhodnými tmely. Chybějící části sochy budou doplněny. Dále bude zvažována petrifikace problémových a ohořelých míst na soše. Místa, kde je poškozená polychromie, budou vytmelená klihokřídovým tmelem. Po těchto ošetřeních bude následovat retušování reverzibilními akvarelovými barvami. Na závěr bude plastika opatřena ochranným lakem.

Navrhované materiály

- směs organických rozpouštědel při snímání povrchových nečistot
- destilovaná voda
- vata
- papír Japan
- živočišná lepidla (klíh, želatina)
- klihokřídový tmel
- reverzibilní akvarelové barvy Schmincke Horadam pro retuš
- retušovací barvy na zlacení
- reverzibilní závěrečný lak
- preventivní nátěr proti červotoči Lignofix/ Profi

Postup restaurátorských prací

Uvolněná polychromie sochy v oblasti zlacení byla nejprve upevněná 5% roztokem želatiny ve vodě. Následně byly ze sochy odstraněny povrchové nečistoty emulzí "voda v oleji". Na soše byly provedeny návrhy doplňků z modelářské hmoty. Doplňky byly vyřezány z lipového dřeva a připevněny na sochu. Následovalo trenkování.

Defekty a oblasti, o kterých bylo rozhodnuto, že budou doplněny, byly vytmeleny silnějším klihokřídovým tmelem, který byl na některých doplňcích nanesen ve vyšší vrstvě, ovzvlášť na doplňku podstavce. Tmely byly vyhlazeny a vybroušeny do požadovaného tvaru a byla na nich provedena šelaková izolace.

Oblasti, o kterých bylo tožhodnuto, že budou dozlaceny, byly opatřeny polimentem oklíženým klihem.

Poliment byl lehce přeleštěn papírkem ze zlaté knížky a následně bylo provedeno zlacení, které bylo ponecháno matové, pozlacený povrch už leštěn nebyl.

Na soše byla provedena retuš akvarelovými barvami Schmincke Horadam.

Zlacení bylo zpatinováno ocelovou vatou a akvarelovými barvami Schmincke Horadam.

Na závěr bude socha opatřena damarovým lakem.

Socha černochoha před restaurováním, denní světlo, celek

Socha černocho před restaurováním, UV luminiscence, celek

Socha černocho před restaurováním, zadní strana, denní světlo, celek

Socha černocho před restaurováním, zadní strana, UV luminiscence, celek

Socha černocho před restaurováním, detail hlavy, denní světlo

Socha černocho před restaurováním, detail hlavy, UV luminiscence

Socha černocho před restaurováním, detail hlavy, denní světlo

Socha černocho před restaurováním, detail hlavy - profil, UV luminiscence

Označení míst odběru vzorků k laboratorní analýze

Na soše se nenachází žádné přemalby, dochovaná polychromie je originální. Z analýzy odebraných vzorků vyplývá, že dřevěný povrch sochy byl opatřen klihovou izolací. Následovaly vrstvy plavené a boloňské křídý, na které je malba, nebo zlacení a stříbření na poliment. Povrch je pokrytý nečistotou. Na soše se nenachází lak.

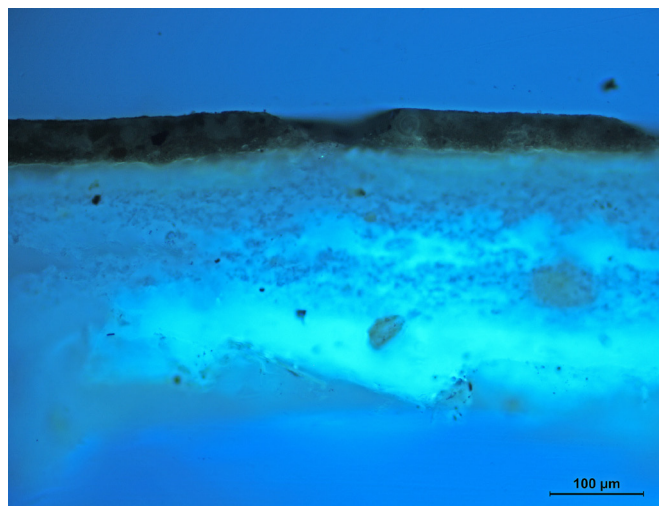
Z analýzy odebraného vzorku z podstavce je patrné, že směs plavené a boloňské křídý byla pojená klihem, tato křídová vrstva byla opatřena pravděpodobně bílkovinovou izolací. Barevná vrstva, která je citlivá na vodu, je tvořená směsí zelených a černých pigmentů s příměsí olovnaté běloby, železité hlinky a červeně. Pojivem barevné vrstvy bude pravděpodobně polysacharid, technikou malby může být kvaš, nebo tempera.

Černý inkarnát byl malován na křídě s podílem železitých částic. Pigmentem, obsaženým v barevné vrstvě, je uhlová čern. Pojidlo v UV luminiscenci mírně září, to svědčí o příměsi oleje. Technika malby je stejná, jako u podstavce.

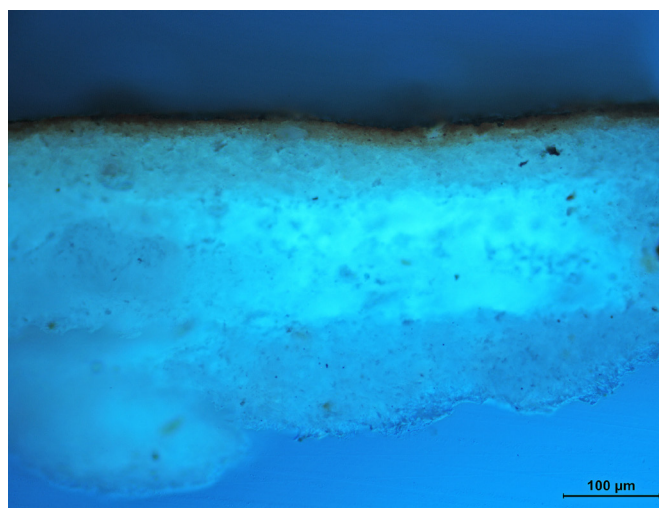
Oblasti, kde se nachází zlacení, byly podloženy souvrstvím křídý, svrchní křídové nátěry obsahují boloňskou křídě, která tvoří podklad pro bolusový poliment. Zlacení bylo provedeno plátkovým zlatem, které nebylo izolováno.

Boloňská křídě u nádoby ve tvaru srdce, byla pojena lněným olejem, který časem zoxoval a změnil barvu. Stříbro na polimentu zkorodovalo. Stříbrný povrch nádoby byl lazurován. Lazura se ale nedochovala v souvislé vrstvě.

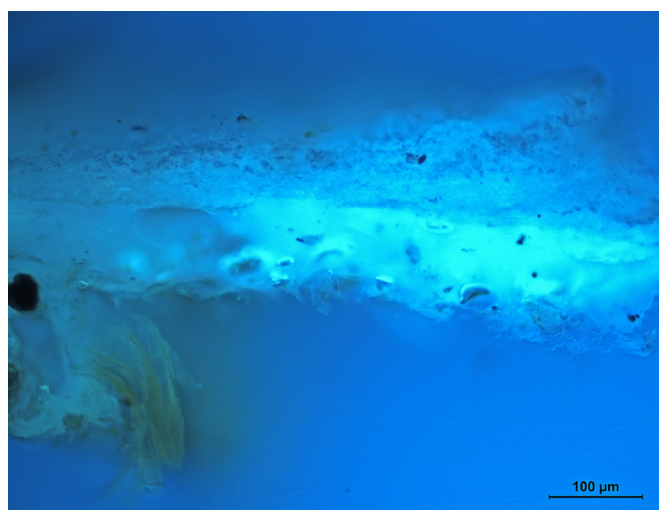
Socha Světlohoře z Kutné Hory

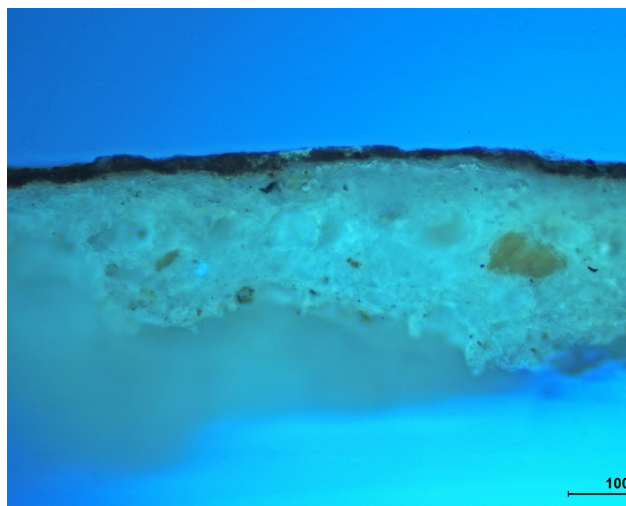
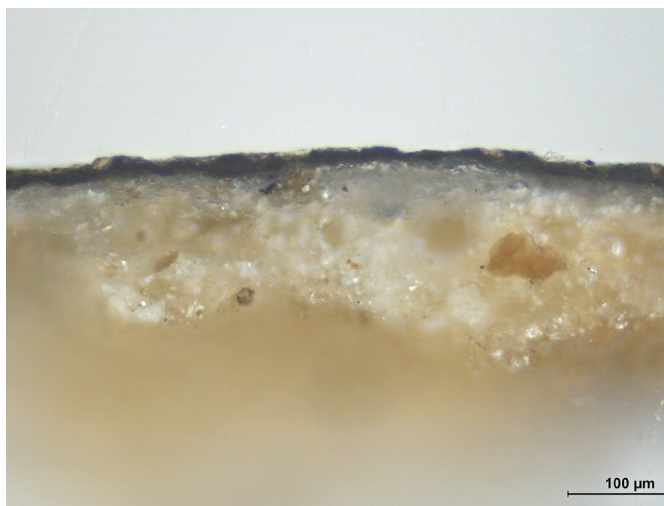
Vzorek č. 1 (podstavec) - denní světlo a UV luminiscence

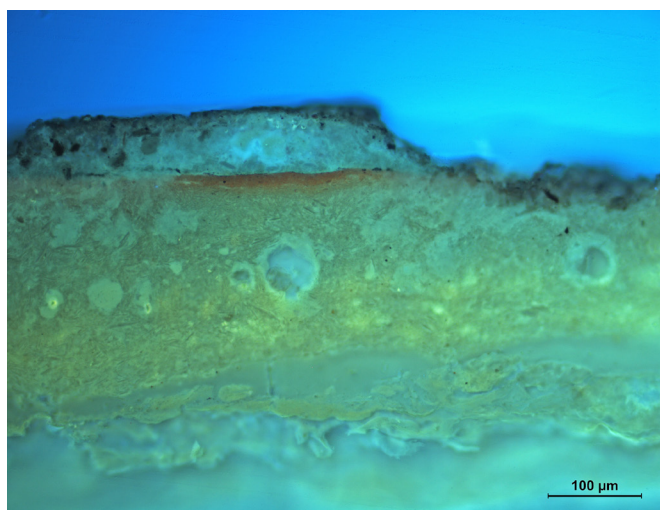
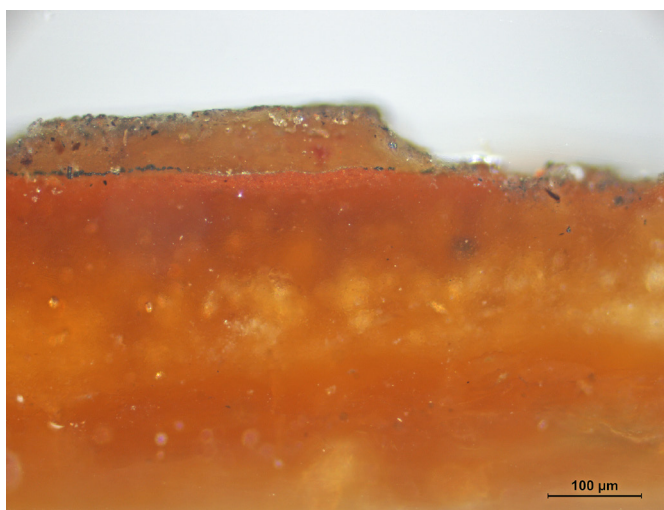
Vzorek č. 2, svrchní část (zlačená sukně) - denní světlo a UV luminiscence

Vzorek č. 2, spodní část (zlačená sukně) - denní světlo a UV luminiscence

Vzorek č. 3 (inkarnát - levé lýtko) - denní světlo a UV luminiscence

Vzorek č. 4 (nádoba ve tvaru srdce) - denní světlo a UV luminiscence

Socha černocho před restaurováním, celek zadní strana, razantní odvětlení

Socha černocho před restaurováním, celek zadní strana, razantní odvětlení

Socha černocho před restaurováním, boční pohled

Socha černocho před restaurováním, boční pohled

Socha černocho před restaurováním, detail nádoby ve tvaru srdce a defekt v podobě odpadlých prstů

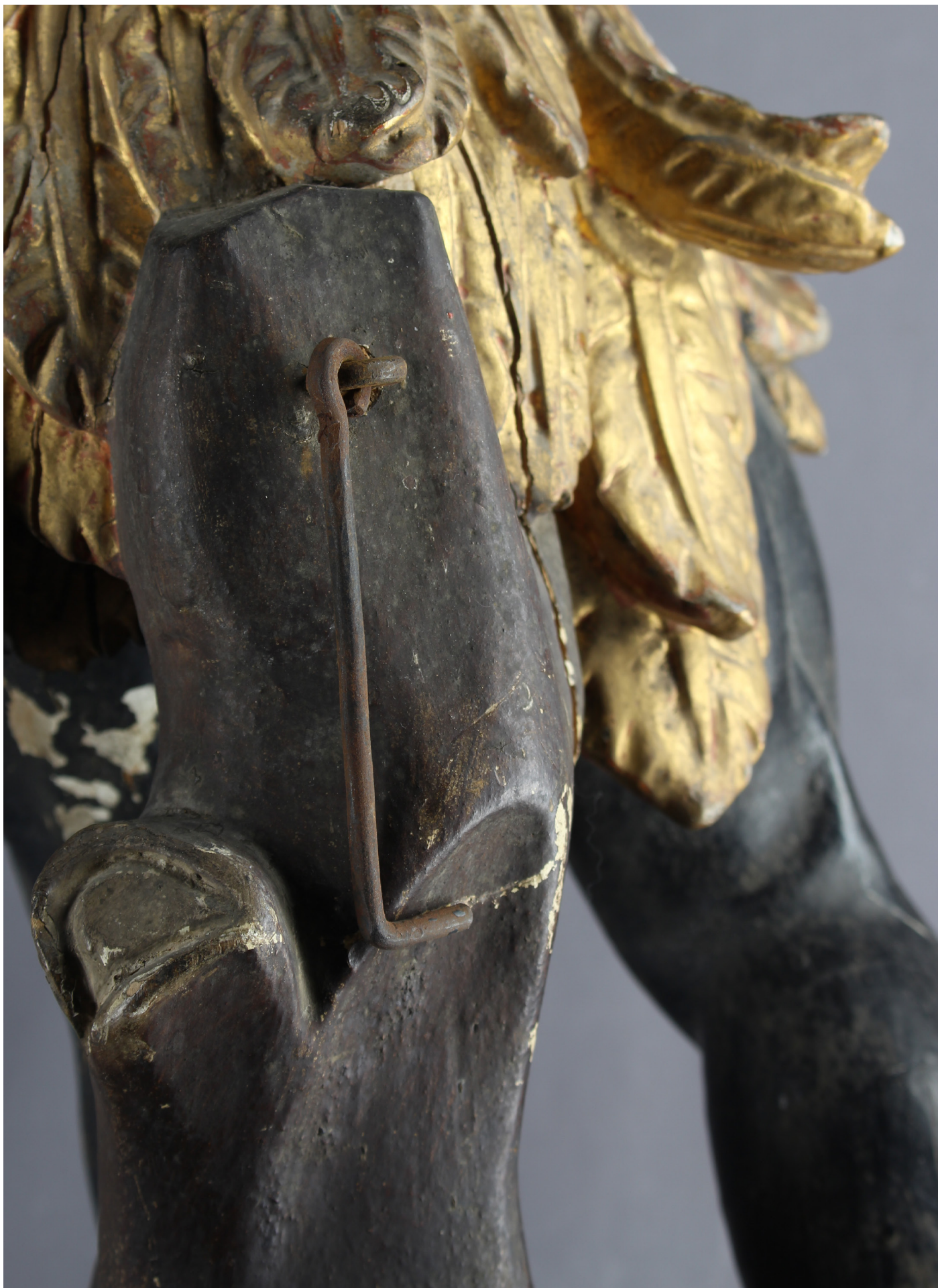
Socha černocho před restaurováním, vrchní část figury

Socha černocho před restaurováním, detail hlavy, denní světlo

Detail vysychavé praskliny v zadní části sochy

Kovový konstrukční prvek na podstavci, zadní strana sochy

Defekt v podobě ohořelého loktu sochy a odpadlá polychromie

Detaily chybějících částí sochy na zlatené pérové sukni

Detail chybějící náušnice a odřené polychromie na náhrdelníku

Detaily chybějících prstů pravé ruky

Detaily odpadlé křídové vrstvy na ozdobném zlaceném pásku

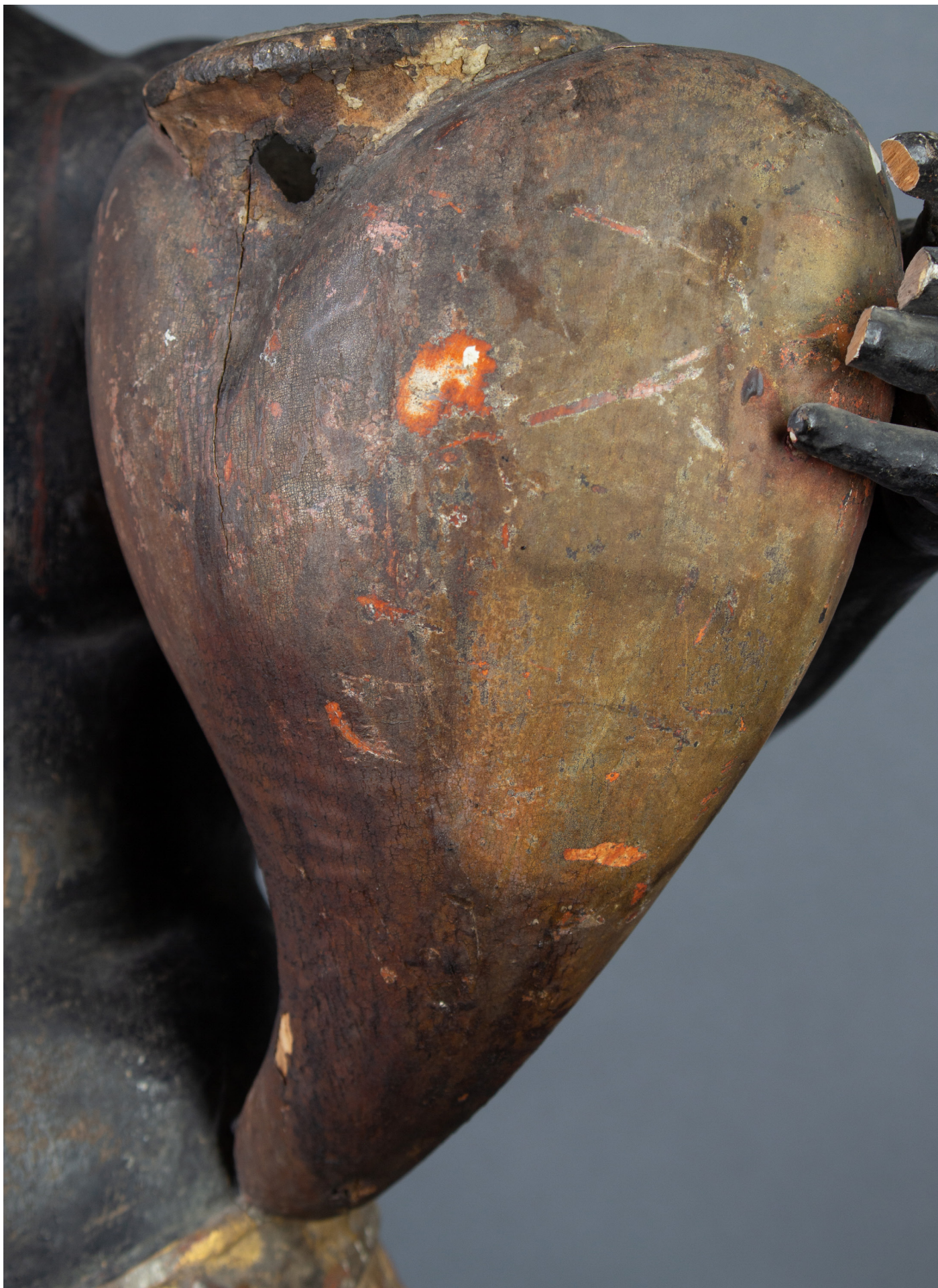
Detaily chybícího prstu na noze sochy

Detaily chybějících částí sochy na levé noze

Detail defektu v podobě odpadlé části podstavce sochy

Detail sondy při zkoušce snímání povrchových nečistot emulzí V/O na nádobě ve tvaru srdce

Postup snímání povrchových nečistot z inkarnátu těla, postup z levé strany

Postup snímání povrchových nečistot emulzí V/O

Postup snímání povrchových nečistot emulzí V/O

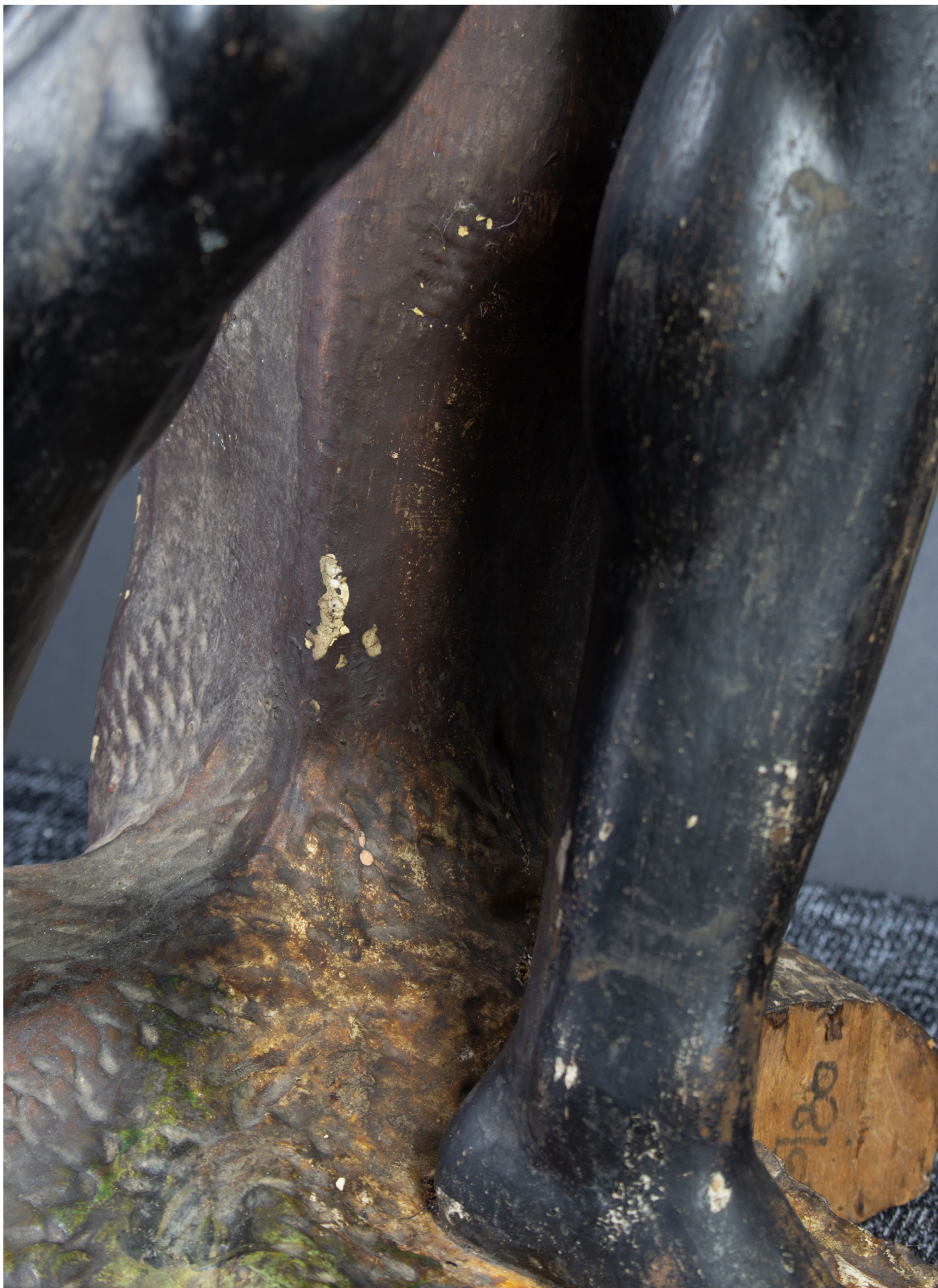
RESTAURÁTORSKÁ ŠKOLA MALÍŘSKÁ AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ V PRAZE

Postup snímání povrchových nečistot emulzí V/O, sonda na zlacené sukni na zadní straně sochy

Postup snímání povrchových nečistot emulzí V/O, sonda na zlaceném náramku pravé ruky

Detail postupného snímání povrchových nečistot emulzí V/O na podstavci sochy

Detail postupného snímání povrchových nečistot emulzí V/O na podstavci sochy

Detaily návrhů na doplňky sloužících jako předloha pro řezbáře

Detaily návrhů na doplňky sloužících jako předloha pro řezbáře

Celek po sejmutí povrchových nečistot a po upevnění dřevěných doplňků

Celek po sejmutí povrchových nečistot a po upevnění dřevěných doplňků, UV luminiscence

Celek po sejmutí povrchových nečistot a po upevnění dřevěných doplňků, zadní strana

Celek po sejmutí povrchových nečistot a po upevnění dřevěných doplňků, zadní strana, UV luminiscence

Celek po vytmelení defektů křídlovým tmelem, přední strana sochy

Celek po vytmelení defektů kličokřídovým tmelem, zadní strana sochy

Celek po vytmelení defektů křidlovým tmelem, boční strana sochy

Celek po vytmelení defektů křidlovým tmelem, boční strana sochy

Detaily, postup natírání oklizeného polimentu

Detail natírání polimentu a přeleštění papírkem ze zlaté knížky

Detail hlavy po položení plátkového zlata před patinováním

Detail hlavy po položení plátkového zlata před patinováním

Pravá strana sochy, sukně po položení plátkového zlata před patinováním

Levá strana sochy, sukně po položení plátkového zlata před patinováním

Přední strana sochy, sukně po položení plátkového zlata před patinováním

Zadní strana sochy, sukně po položení plátkového zlata před patinováním

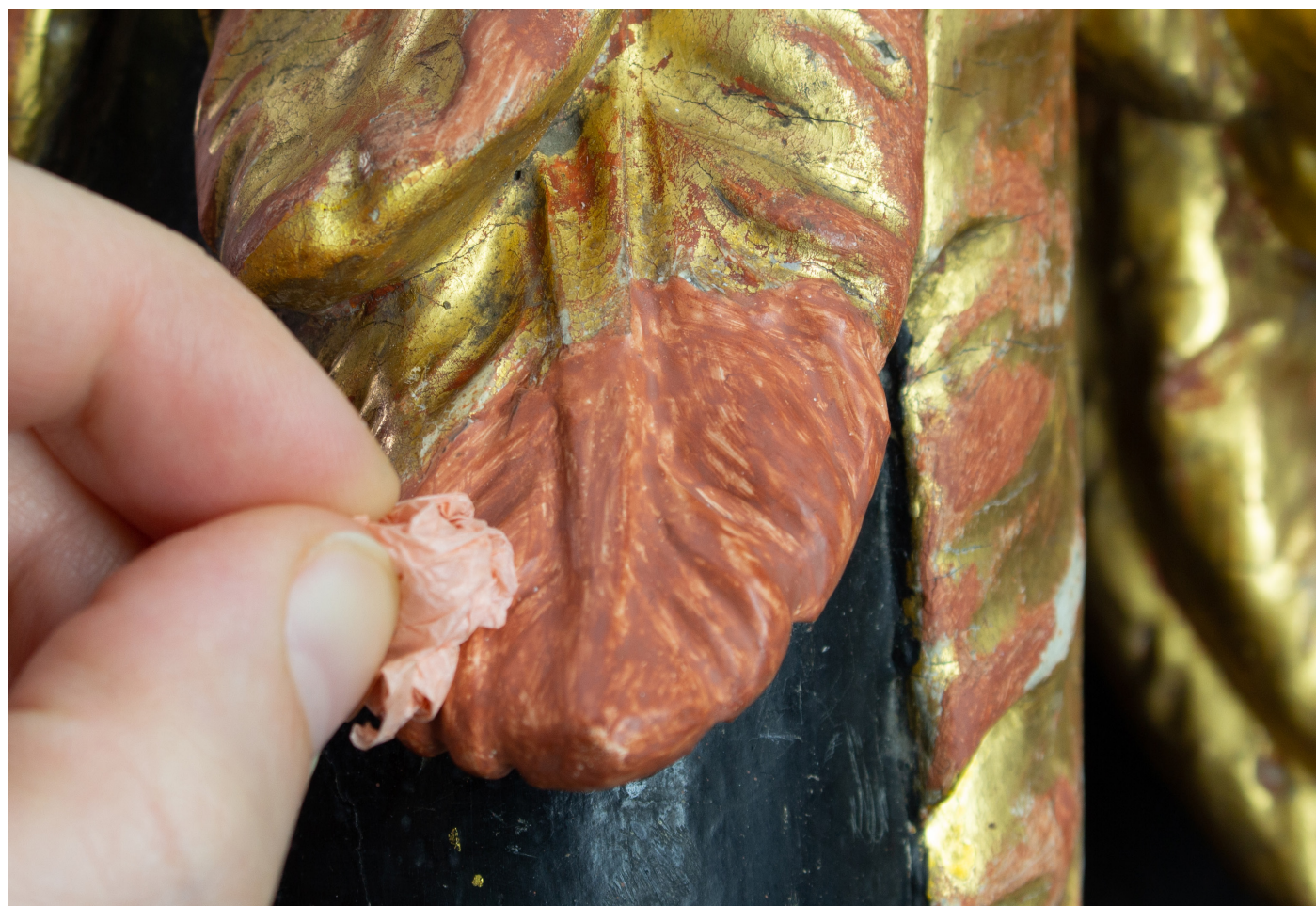
Celek, přední strana sochy po položení plátkového zlata a po retuši před patinováním

Celek, zadní strana sochy po položení plátkového zlata a po retuši před patinováním

Detail natírání polimentu na sochu

Detail leštění a odprašování povrchu papírkem ze zlaté knížky

Detail postupu pokládání plátkového zlata

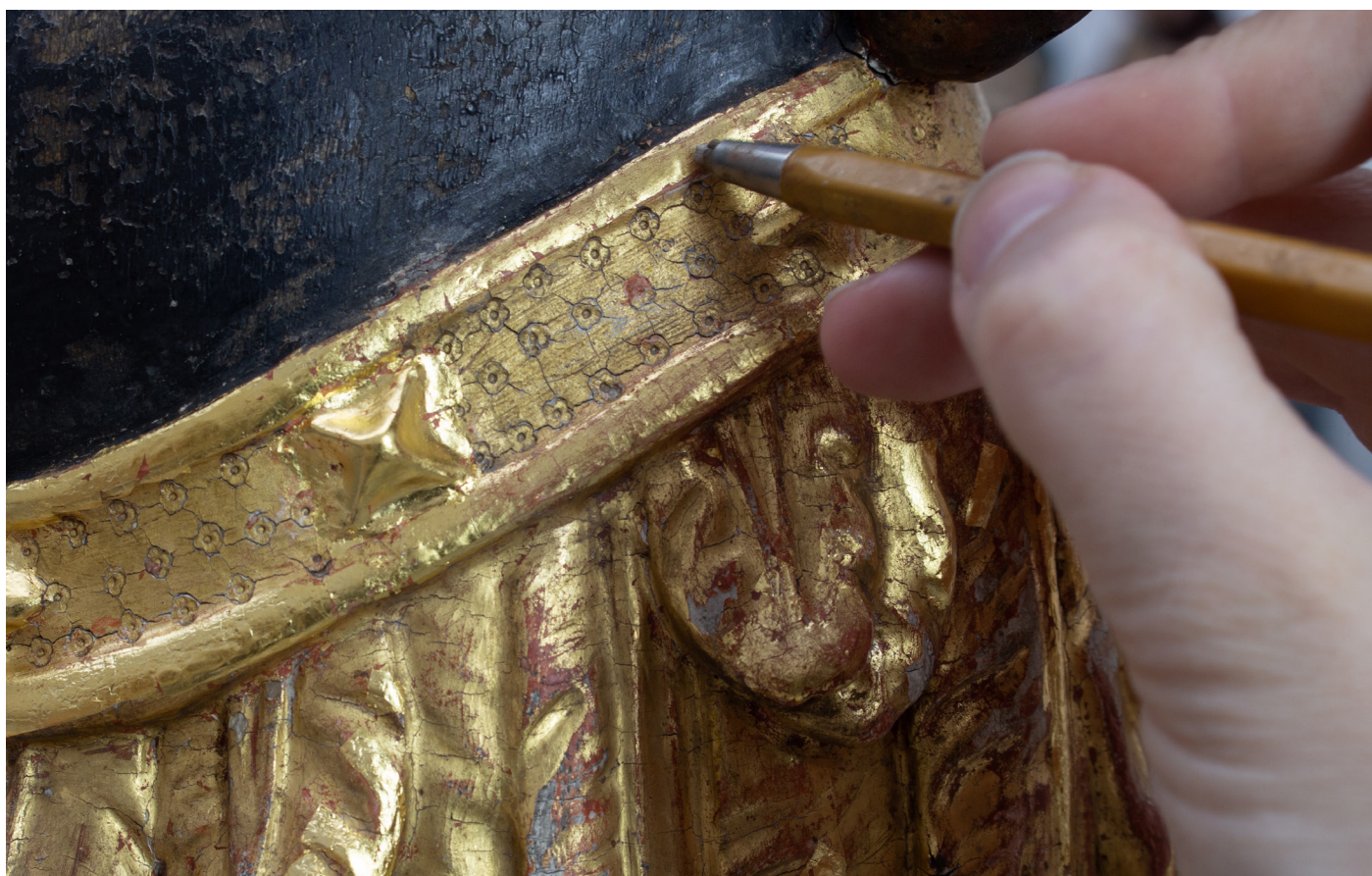
Detail doplňku po pozlacení

Detail, zlacený doplněk po patinování

Detail patinování mechanickým způsobem ocelovou vatou

Detail patinování mechanickým způsobem skelným vláknem